

Илж. Војислав МИЈУШКОВИЋ
Љубо БОЖОВИЋ, економист

Стање и перспектива развитака пољопривредних добара у Црној Гори*

Упоредо са низом мјера које су предузимане у циљу јачања социјалистичког сектора и унапређења пољопривреде у Црној Гори, одмах после рата пришло се формирању неколико пољопривредних производних предузећа. Она су углавном организована на савременим принципима производње у пољопривреди како би послужила као угледна газдинства социјалистичког сектора, показујући предност крупне, модерно организоване производње над ситном, индивидуалном производњом. С друге стране, требало је да пољопривредна добра буду дјелимичан извор квалитетног репродукционог материјала којим би се у првом реду снабдијевале земљорадничке задруге, а и индивидуални пољопривредни произвођачи. Поред општег значаја за пољопривреду, од њих се тражило да буду у извјесној мјери и извор тржних вишкова, будући да су већином лоцирана у непосредној близини градова и туристичких мјеста. Она би ова мјеста снабдијевала појединим пољопривредним производима и била би важан фактор за стабилизацију цијена на тржиштима.

Нека од ових предузећа постоје већ десет година док је мањи број скоро формиран и још је у изградњи. Већина газдинстава није још у потпуности израсла у модерна пољопривредна предузећа, због неких објективних разлога, а и специфичних услова под којима су она формирана и изграђивана, тако да се и данас скоро на сваком од њих рјешавају још увијек питања изградње или доградње као и питање смјера производње. Од свих добара једино је пољопривредно добро у Пљевљима углавном завршило инвестициону изградњу и усталило своју производњу.

Поред низа субјективних фактора који су отежавали бржу изградњу и консолидовање стања на овим газдинствима, било је и објективних околности. Већина добара формирана је на зем-

* Осврт на неке основне економске показатеље.

љиштима слабог квалитета са разбацаним и међусобно удаљеним парцелама, уз то и неријешеним имовинско-правним односима са ранијим власницима. Осим тога, сточни фонд на добрима био је недовољан и слабо квалитетан. Стручни кадар, како за производњу тако и рачуноводствено-комерцијални, био је недовољан. Техничка опремљеност добара ни до данас не задовољава стварне потребе.

За вријеме административног управљања привредом, сва пољопривредна добра су организовала производњу на бази планова које су углавном радили виши привредни органи државне управе, а који често нијесу били усклађени са стварним могућностима дотичне производне организације као ни са њеним потребама, тако да је због овога долазило до многих тешкоћа и неуспјеха у производњи. Овим је само потенциран њихов и онако нестабилан економски положај.

Осим тога, путем разних дистрибуција, ова предузећа су снабдијевена опремом и основним средствима која се често нијесу могла довољно, или нимало користити, тако да су добра због тога касније имала велике тешкоће, јер су морала плаћати одговарајуће друштвене обавезе, које су произилазиле из посједовања ових средстава, а која су била углавном умртвљена. Тек последије неколико година регулисано је, путем одговарајућих прописа питање ослобођења сувишних средстава, али након знатних губитака која су добра имала због тога.

Децентрализацијом у привреди и измјеном у начину управљања, она пољопривредна добра која су била слабо изграђена нашла су се у врло тешком економском положају. Привредни инструменти и мјере захтијевали су од њих као и од других привредних предузећа рентабилну производњу. Да не би ова дошла у ликвидацију, сваке године је оснивач за већину од њих морао обезбиједити одговарајућу дотацију за висину оствареног губитка. Поред овога, један број добара који је био инвестиционо недограђен и економски слаб, стављен је у пробни погон, чиме им је дата извјесна олакшица, јер су као таква била ослобођена плаћања једног дијела друштвених обавеза. Период од три године, колико је било остављено предузећима у пробном погону за сређивање економског стања и оспособљавања за нормалну производњу, био је за нека од њих кратак, тако да се морао продужити за још три године, да би успјела да доврше инвестициону изградњу и да се оспособе за рентабилну производњу. Осим тога, требало је у овом периоду извидјети могућност евентуалног проширења капацитета или пак дјелимичне преоријентације у производњи.

Од свих добара једино добро у Пљевљима послује већ неколике године рентабилно, јер је углавном завршило инвестициону изградњу. Економске зграде и други објекти добро су постављени, а смјер производње правилно оријентисан. Код овога добра главни проблем претставља тржиште, с обзиром на

малу конзумну моћ локалног и слабе саобраћајне везе са развијенијим тржиштима.

Пољопривредно добро „Крушевац“ у Титограду организационо је у самом почетку врло слабо постављено тако да је ове грешке и данас тешко исправити. Економске зграде су неповезане и у већини случајева не одговарају потребама производње тако да само непотребни трошкови унутрашњег транспорта много повећавају трошкове производње у појединим гранама. Земљиште Добра је већим дијелом слабе потенцијалне моћи и захтијева обилно ђубрење, тим прије што се извјесне површине интензивно наводњавају, те би за подмирење основних потреба био потребан знатно већи сточни фонд од садашњег, а његово је држање условљено одговарајућом крмном базом и изградњом нових економских зграда, што захтијева знатна инвестициона средства. Млади засади воћњака нијесу дали задовољавајуће резултате јер су постављени на земљиштима слабог квалитета. Винарски подрум као најглавнији прерађивачки погон још није коначно завршен и само је дјелимично оспособљен за рад, те је потребно што прије уложити извјесна средства за његову доградњу.

Пољопривредно добро „Јадран“ у Улцињу има још и сада знатних тешкоћа око нерегулисаних имовинско-правних односа са приватним власницима, што много омета постављање стабилнијег смјера производње на дужи временски период. Осим тога, неповезаност управног центра са производним погонима, разбацаност пољопривредних површина, дотрајалост постојећих објеката и ниска продуктивност основних производних капацитета знатно отежавају производњу, те би његовој доградњи требало приступити што прије.

Пољопривредно добро у Херцеговном још није сасвим оспособљено, иако су тамо, с обзиром на расположиве површине, уложена знатна средства. Ово због тога што већи дио засада још не даје пуни род, а поред тога, један дио површина се тек сада приводи интензивном коришћењу. Међутим, ово ће добро ускоро имати услове за врло рентабилно пословање, јер ће производни капацитети, уз изванредно повољно тржиште, моћи максимално да се користе.

Остала пољопривредна добра, „Виноградар“ у Зети, „Црмнички виногради“ — Вир Пазар и „Грађани“ у Црмници, третирају се као предузећа у изградњи. „Виноградар“ је у реализацији програма садње доста напредовао тако да већ сада има засађено виновом лозом око 50 хектара, „Црмнички виногради“ су тек у почетку извођења радова који се могу третирати углавном као припремни да би се неколико десетина хектара засадило у току ове и наредне двије године.

Пољопривредно добро „Грађани“ само је мањим дијелом оспособљено за производњу, а већим је у изградњи како економских зграда тако и дугогодишњих засада као и извођењу радова на обезбјеђењу од бујица. Водеће гране овог добра биће виногра-

дарство и воћарство са повртларством као допунском граном због могућности наводњавања једног дијела површина. Основни проблем код овог добра поред неизграђености при садашњем стању је и слаба повезаност са тржиштем због неразвијеног саобраћаја и велике удаљености од тржишта.

Прије три године неколика изграђенија добра су претворена у установе са самосталним финансирањем, чиме је измијењена и њихова дотадашња намјена и смјер производње преори-

Агрумар пољ. добра у Херцеговини

јентисан у циљу рјешења неких основних питања за даље унапређење пољопривреде у Републици. Тако је Пољопривредно добро у Капином Пољу претворено у Станицу за говедарство, Пољопривредно добро у Даниловграду у Лозни и воћни расадник, а Пољопривредно добро „Полимље“ у данашњи Завод за стоочарство.

Нека добра код којих се ни последије свих датих олакшица у производњи није могло санирати стање, била су ликвидирана као привредне организације (случај са Пољопривредним добром „Бокка“ у Котору и Добром у Недакусима). Пољопривредно добро „Тополица“ у Бару престало је да послује као самостална привредна организација и додијељено је ове године Средњој пољопривредној школи за извођење практичног дијела наставе са ученицима школе.

Из овога краткога приказа види се да већина пољопривредних добара у нашој Републици са овим степеном изграђености тешко може одговорити својој намјени. Напротив, за нека од њих се још увијек намеће питање рентабилног пословања, и немогућности да одговоре свим друштвеним обавезама. Зато би њиховој изградњи и дјелимичној преоријентацији у производњи требало приступити што прије, уз један одређенији програм како би се за што краће вријеме оспособила за рентабилну производњу.

ПРОИЗВОДНИ КАПАЦИТЕТИ И ЊИХОВО КОРИШЋЕЊЕ

Пољопривредне површине са којима добра располажу прилично су мале и скоро незнатне у односу на укупне пољопривредне површине Републике. Оне износе мање од двије хиљаде хектара, што чини свега 0,3% од укупних пољопривредних површина, а обрадиве површине са око 1.000 хектара, свега 1,7% обрадивих површина у Републици. Од обрадивих површина највећи дио отпада на оранице које се користе за разноврсну пољопривредну производњу.

Три пољопривредна добра: „Јадран“, „Крушевац“ и добро у Пљевљима баве се упоредо — ратарством и сточарством као главним гранама производње засада. Остала добра су углавном више специјализована у производњи и водеће су им гране воћарство и виноградарство

Преглед површина

Пољопривредна добра	Укупно	О д т о г а						Остале
		Оранице	Ливаде	Воћњаци	Виногр.	Пашњаци	Шуме	
„Крушевац“	435	250	25	30	55	75	—	—
„Јадран“	762	135	33	39	—	123	45	387
Херцегнови	50	8	6	18	12	—	—	6
Пљевља	306	155	90	6	—	55	—	—
Виноградар	75	—	22	—	53	—	—	—
Црмички виногради	65	1	—	—	10	—	—	54
Грађани	76	30	—	1	1	10	34	—
СВЕГА :	1769	579	176	94	131	263	79	447

Из овога прегледа види се да су укупне површине свих добара доста мале, а да су необрадиве површине врло велике. Осим тога учешће винограда и воћњака је релативно мало, кад се узме у обзир да је већина добара у подручју погодном за развитаке ове производње.

Коришћење ораница у 1956 г.

Пољопривредна добра	Укупно	О д то га			
		Жита	Поврће	Крмно биље	Угари и необрађ.
„Крушевац“	250	135	35	40	40
„Јадран“	135	30	30	30	45
Херцегови	8	—	4	—	4
Пљевља	155	74	28	43	10
Виноградар	—	—	—	—	—
Црмички виногради	1	—	—	1	—
Грађани	30	—	10	5	15
СВЕГА :	579	239	107	119	114

У структури ораница доминантно је учешће жита. Према потребама сточарства, учешће крмног биља је мало, док проценат угара и необрађеног земљишта у односу на овако мале ораничне површине је сасвим неоправдан. Због великих потреба у стајском ђубриву обзиром на значај заступљености повртларства са наводњавањем и подизањем нових дугогодишњих засада намеће се потреба за знатним повећањем сточног фонда на свим добрима, што је везано за одговарајућу крмну базу, те би због тога требало ићи на осјетно повећање површина под крмним биљем, на рачун угара, необрађених површина и површина под житима.

Ораничне површине се користе већим дијелом за производњу жита тако да је њима засијана скоро половина ораница. Данашње цијене жита на тржишту оријентишу производњу добара на то, јер су ова, и поред ниских приноса, према њиховим прорачунима још увијек рентабилна. Због тога се донекле занемарују друге ратарске културе иако за њих постоје бољи услови.

СТОЧНИ ФОНД

Обзиром на велики значај сточарства за пољопривреду наше Републике као и на рентабилитет ове производње на добрима, овој би грани код већине газдинстава требало поклонити много више пажње.

Добра у близини градова треба својом производњом млијека да озбиљно утичу на задовољење потреба у овом важном производу. Поред тога, узгојем квалитетног и расног подмлатка, требало би да се и добра уз сточарске установе које производе подмладак, појаве као продуценти и снабдјевачи замљорадничких задруга, а дјелимично и приватних пољопривредних произвођача овим материјалом, чиме би највише допринијела унапређењу

ове тако важне гране пољопривредне производње. У јужном дијеу Републике сва добра су оријентисана на интензивну биљну производњу, већином са наводњавањем, а како ова захтијева и врло обимно ђубрење стајским ђубривом, а добра, у односу на потребе, имају исувише мали сточни фонд, то су ова принуђена на велико ограничење површина, како за поврће тако и за дугогодишње засаде, или су, пак, упућена на набавку стајског ђубрива са великих отстојања, чиме производња знатно покупуљује.

Зато се, као врло важан задатак за већину добара, намеће потреба бржег повећања и квалитетног побољшања сточног фонда.

Сточарство је само код Пољопривредног добра у Пљевљима водећа грана, док је код свих осталих углавном допунска. Оваква оријентација добра у Пљевљима, с обзиром на природне услове, сасвим је оправдана. Осим тога, производња приплодног расног материјала код овога добра показује се рентабилном, што није случај и код других добара, а то значи да је рентабилитет условљен у првом реду начином узгоја и организацијом производње. Један дио запата говеди овога добра оријентисан је на чисто измучачки смјер и то са монтафонским кржавама чији узгој није предвиђен рејонизацијом у сточарству код нас. Ова производња по калкулацији добра показује се рентабилном с обзиром на високу мљечност грла, но, у сваком случају, овај запат не би требало обнављати, јер узгој овог говечета није предвиђен рејонизацијом код нас.

Запат говеди код пољопривредног добра „Јадран“ у овој години је скоро ликвидиран због ниске продуктивности, у намјери да се замијени бољим, путем набавке са стране. У овоме је доста тешко успјети јер су могућности за овакве набавке дости ограничене. Оријентација овога добра на повећање броја оваца је сасвим оправдана с обзиром на рентабилност узгоја и једину могућност да се рационално искористе велике пашњачке површине којима добро располаже.

Пољопривредно добро „Крушевац“ знатно је смањило свој запат говеди, вршећи при томе одабирање најквалитетнијих грла, али с обзиром на потребе за држањем далеко већег броја мљечних крва, ради подмирења потреба града млијеком и велике потребе у стајском ђубриву неопходно је да се сточни фонд што прије двоструко увећа, те је управа Добра путем инвестиционог зајма обезбиједила средства за подизање одговарајућих објеката као и набавку млијечних крва. Остала добра са претежно специјализованом биљном производњом засада немају заступљено сточарство у производњи, или је оно незнатно.

Кретање сточног фонда

Пољопривредна добра	1954				1955				1956			
	Говеда	Свиње	Овце	Коњи	Говеда	Свиње	Овце	Коњи	Говеда	Свиње	Овце	Коњи
„Крушевац“	92	—	—	7	52	—	—	7	66	—	—	5
„Јадран“	116	45	439	7	94	71	506	6	45	268	678	5
Херцегови	8	1	—	4	5	1	—	2	10	1	—	2
Пљевља	248	172	—	13	242	135	—	19	233	250	—	13
Виноградар	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Црмички виногради	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Грађани	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
СВЕГА :	464	218	439	31	393	207	506	34	354	519	678	27

У подацима који су приказани у табели, број грла говеди, свиња и оваца обухвата све категорије стоке односне врсте, док су код коња обухваћена само одрасла грла.

Из овога прегледа се види да је у цјелини говедарство на добрима у бројном опадању, мада је у овом периоду извршена знатна селекција, како на производна својства тако и на расну припадност, чиме се доста постигло на његовом квалитетном побољшању.

Код овога је карактеристичан пораст броја свиња, иако се овдје ради искључиво о приплодном материјалу, као и доста велики број запрежних коња, ма да свако добро има повољне услове за примјену механизације. Ово се нарочито односи на Пољопривредно добро у Пљевљима.

На добрима се не располаже тачним калкулацијама појединих производа сточарства те је доста тешко утврдити рентабилност ове гране и предузети ефикасније мјере за снижење цијене коштања производа, мада се у већини случајева на ову грану неоправдано гледа као на нерентабилну. Нерентабилитет је проузрокован у првом реду држањем стоке слабих производних својстава, а затим и слабом организацијом рада.

ТЕХНИЧКА ОПРЕМЉЕНОСТ И УПОТРЕБА МИНЕРАЛНИХ ЂУБРИВА

Наша добра су недовољно опремљена машинама и оруђима неопходним за производњу. Укупно на добрима има 23 лака и тешка трактора. Од овога броја је скоро половина дотрајала, односно амортизована за преко 70%. Међутим, на добрима се налазило до скоро, а и данас има, велики број машина и алата као и разог непотребног материјала који не служи производњи, а који је ипак оптерећује. Овај сувишни материјал потиче, углав-

ном, из ранијих година када се додјељивао дистрибутивним путем пољопривредним организацијама. Мада су прошле године предузете извјесне мјере да се путем прописа ријеши питање ослобођења од овог сувишног материјала, кроз отпис и пренос основних средстава, добра ипак нијесу успјела да то потпуно искористе.

Преглед трактора на добрима

Пољопривредно добро	Број лаких трактора	Број тешких трактора	Укупан број
„Крушевац“	4	3	7
„Јадран“	3	2	5
Херцегнови	1	1	2
Пљевља	3	—	3
„Виноградар“	1	2	3
„Црмнички виногради“	1	1	2
„Грађани“	1	—	1
С В Е Г А	14	9	23

Из овога прегледа се види да је број трактора на добрима недовољан за правилну обраду постојећих површина, те поред осталих недостатака и овим су условљени ниски приноси код већине култура.

Иако је питање трактора само дио у механизацији савременог пољопривредног газдинства, код наших добара није ништа боља ситуација у опремљености са осталим пољопривредним машинама и оруђима. Ово потиче дијелом и отуда што су многа добро набављала тракторе разних типова и јачине а да уз њих нијесу истовремено набављала и одговарајуће прикључне машине, тако да је то отежало потпуно и правилно коришћење трактора. О типизацији машинског парка није се водило довољно рачуна те је и питање ремонта трактора и машина тешко ријешив проблем.

Пошто је наша Република углавном третирана као нежитородно подручје, то је питање набавке трактора било врло тешко и зависило је од дистрибуције која обично није обухватала нашу Републику, а трактори се другим путем нијесу могли добављати.

Из свега овога произилази да проблему механизације, и уопште техничке опремљености пољопривредних добара, треба посветити много више пажње, јер од тога ће добрим дијелом зависити како примјена савремене агротехнике тако и питање рентабилитета наших газдинстава, јер обрада слабир машинским парком увелико поскупљује трошкове производње.

Дефицитарност у стајском ђубриву претставља један од озбиљних проблема на пољопривредним добрима, јер мали сточни фондови којима добра располажу не могу да подмире ни нај-

основније потребе производње. Пољопривредно добро „Грађани“, „Црмнички виногради“ и „Виноградар“ засада не располажу сточним фондом мада имају велике потребе за стајским ђубривом јер подижу на доста великим површинама нове засаде, тако да су упућени на куповину ђубрива и то по високим цијенама а често пута са великих удаљености. Тако је, на примјер, Пољопривредно добро „Крушевац“ било приморано да купује и довози стајњак (и то доста слабог квалитета) са остојања од преко 50 километара, а „Грађани“ су га набављали са још веће удаљености.

Проблем снабдијевања ђубривом показиваће се и даље као врло озбиљан и биће велика сметња повећању приноса у биљној производњи. Зато би требало, у границама могућности замјене овога употребљавати што веће количине минералних ђубрива.

Према расположивим подацима да се закључити да су досада добра употребљавала врло мале количине вјештачких ђубрива да су у 1956 години употребила 285 мц, и то највише на прихрањивању жита, тако да је по хектару оранице утрошено испод 50 кгр, а по хектару укупне пољопривредне површине нешто око 20 кгр. Иако је за нека ђубрива цијена била врло висока, а у неким случајевима и питање благовременог снабдијевања доста отежано, ипак се овако мала примјена ђубрива не би могла оправдати.

ПРОИЗВОДЊА

Редовном производњом баве се засада, како је већ раније наведено, само четири пољопривредна добра, док су остала три у изградњи и користе инвестиционе зајмове или пак дјелимично производе на малом дијелу производних капацитета. („Грађани“ и „Виноградар“).

Пољопривредно добро „Крушевац“ бави се разноврсном производњом, но водећа је грана свакако виноградарство са подрумарством. Послије овога долази ратарство у којему је повртларство знатно заступљено, а главни дио ораница користи се за производњу жита. Оријентација на производњу поврћа је правилно постављена, с обзиром на природне услове као и на потребе тржишта.

Значајан фактор у производњи овога добра треба да буде прерађивачка дјелатност јер је на добру подигнут модеран подрум капацитета до 100 вагона, опремљен најсавременијим уређајима, само што грађевински радови нијесу још у потпуности завршени, па би требало настојати да се овај погон што прије оспособи за пуно коришћење и нормалан рад.

Посебан проблем у производњи овог добра је неповезаност погона и њихова одвојеност од управног центра. Зато треба радити на остварењу плана о изградњи новог економског дворишта у средишту Добра. Добро је у прошлој години пошловало без губитка.

Код Пољопривредног добра „Јадран“, производња је исто тако разноврсна. У биљној производњи најзаступљеније је ратарство са повртарством, а по економском ефекту воћарство (маслинарство). Добру претстоји знатна инвестициона изградња чиме ће се умногоме постићи унапређење производње. Добро је у прошлој години пословало рентабилно.

Пољопривредно добро у Пљевљима има устаљену производњу и већ неколико година послује рентабилно. Исти је случај са добром у Херцегновом.

Вриједност производње по гранама у 1956 г.

у 000 дин.

Пољопривредно добро	ратарство	винарад и воћар.	сточарство	пчеларство	остало	свега
„Крушевац“	8121	9051	3136	2321	4686	27327
„Јадран“	ратарство-воћарство-сточарство					10823
Херцегнови	виноградарство-воћарство-ратарство					9232
Пљевља	13747		8254	133	3364	25478
„Виноградар“	Нема редовне производње (предузеће у изградњи)					
„Дрмнички виногради“	Нема редовне производње (предузеће у изградњи)					
„Грађани“	ратарство (поврће) — виноградарство					6000
СВЕГА						78860

Из предње табеле види се вриједност производње по гранама у прошлој години. За добра „Јадран“ и Херцегнови вриједност производње је исказана у укупном износу, јер се није располагало подацима по гранама.

ИНВЕСТИЦИОНИ КРЕДИТИ

Од оснивања добара њиховој инвестиционој изградњи поклоњена је велика пажња, тако да су у односу на њихов обим уложена знатна финансиска средства. Код овога се може напоменути да сва ова улагања нијесу била добро планирана, нити су пак дала одговарајући ефекат.

Од 1954 године искориштено је од стране пољопривредних добара, или је још у току коришћења, око 650 милиона динара. Ова су средства добивена већим дијелом од општег, а мањим

од Републичког инвестиционог фонда. Највећи дио инвестиционих кредита добијен је за подизање дугогодишњих засада, а затим за грађевинске објекте, опрему и набавку стоке. Према евиденцији Народне банке коришћење дугорочних кредита не одвија се према програму, те се предвиђени рокови знатно прекорачују.

Преглед коришћења инвестиционих кредита од 1954 год.

Пољопривредно добро	Искоришћено	У коришћењу	Свега
1. „Крушевац“	129	268	397
2. „Јадран“	10	—	10
3. Херцеговини	32	—	32
4. Пљевља	—	—	—
5. Виноградар	28	88	116
6. Црмнички виногради	10	43	53
7. Грађани	30	12	42
СВЕГА :	239	411	650

Из предње табеле се види да је пољопривредно добро „Крушевац“ добило највише кредита за овај временски период, док добра у Пљевљима, Херцеговом и Улцињу немају кредита у коришћењу. Међутим, добро „Јадран“ ових дана је завршило више инвестиционих програма и предало их на ревизију, а у припремама су и програми добара из Херцеговог као и Пљеваља, но код ова два се ради о мањим зајмовима.

Довршењем инвестиционе изградње ова ће се добра свакако оспособити за рентабилнију производњу.

КАДРОВИ

Питање кадрова не пољопривредним добрима још није потпуно ријешено. Код већег броја добара број кадрова није довољан, како стручњака тако ни квалификованих радника. Ово умногоме омета нормалан процес производње и добру организацију рада.

Ни постојећи број стручних службеника није равномјерно расподијељен, тако да нека добра у њима нарочито оскудијевају, док су друга задовољила потребе. Ово је условљено низом околности, а у првом реду могућношћу награђивања и условима рада.

Преглед кадрова

Пољопривредно добро	Службеника	Број радника	Свега	Службеника са вишом и средњом спремом			Квалифик. рад.			
				Пољ. сл.	Осталих служб.	Укупно	Тракт.	Шофера	Аутомех.	Остало
1. „Крушевац“	13	50	63	8	5	13	4	2	4	—
2. „Јадран“	11	59	70	1	4	5	3	2	1	—
3. Херцег Нови	7	25	32	4	3	7	1	—	—	2
4. Пљевља	8	47	55	5	3	8	3	—	1	5
5. Виноградар	5	35	40	3	2	5	1	1	—	—
6. Црмнички виногради	3	22	25	2	1	3	1	—	—	1
7. Грађани	4	22	26	1	3	4	1	1	—	4
С В Е Г А:	51	260	311	24	21	45	14	6	6	12

Свакако, најтеже услове рада има пољопривредно добро „Јадран“ те оно и најслабије стоји са стручним кадром. Посебан проблем за сва добра претставља недостатак квалификованих пољопривредних радника без којих се не може замислити савремена производња. У нашој Републици, пак немамо ни одговарајућу школу која би спремала овакав кадар.

Из горње табеле види се стање са кадровима на нашим пољопривредним добрима, мада је оно толико динамично да се овај преглед може узети само као оријентациони.

Приказани подаци о кадровима, као и сви који су раније наведени и којим је донекле илустровано стање капацитета добијени су од самих пољопривредних предузећа августа мјесеца ове године на основу евиденција којима она располажу.

ПЕРСПЕКТИВНИ РАЗВОЈ ДОБАРА

У разматрању даљег развоја пољопривредних добара ваља разликовати она која су у изградњи и она која већ послују као самосталне пољопривредне организације са редовном производњом.

Прву групу чине три специјализована пољопривредна предузећа која ће се углавном бавити виноградарском производњом („Црмнички Виногради“ и „Виноградар“) док ће код „Грађана“ бити дјелимично заступљено и воћарство и повртарство.

Код предузећа „Виноградар“ до сада је засађена површина од око 50 хектара винским и стоним сортама лозе које су предвиђене рејонизацијом за ово подручје. Цјелокупни засад је на одговарајућим америчким подлогама. Наредних година ће се површина под виноградима повећати за око 100 хектара, како је то предвиђено инвестиционим програмом. Досадашњи радови изведени су врло успјешно, уз врло рационално трошење креди-

Виноград пољопр. добра „Крушевац“

та. Садња винограда завршиће се до 1961 године, с тим што ће засади из ранијих година ступити у одговарајућем року на редовну производњу. Добро засада оскудијева у механизацији која је неопходна за овакву производњу а коју би, углавном требало набављати из увоза. Осим тога, добру недостаје управна зграда као и магацински простор те се питање ових мора рјешавати упоредо са подизањем засада. Како за ове објекте нијесу обезбијеђена финансиска средства, то би требало благовремено приступити изради одговарајућих програма ради добијања потребног инвестиционог кредита.

„Црмнички виногради“ имају укупне површине од 64 хектара које ће се постепено привести култури винове лозе. Подизањем ових засада поставиће се, као озбиљан проблем, питање прераде. Зато су извршене све припреме ради обезбјеђења кредита за подизање модерног винарског подрума. Према плану управе добра, постојеће капацитете требало би проширити за

још 25 хектара, а те би се површине привеле дијелом култури винове лозе, а дијелом би служиле производњи крмног биља. За откуп земљишта, набавку сточног фонда и опрему предвиђа се израда новог инвестиционог програма ради добављања накнадног инвестиционог кредита у износу од око 35 милиона динара. Пољопривредно добро „Грађани“ обезбиједило је кредит за подизање нових засада воћњака и винограда из средстава Републичког инвестиционог фонда. Осим тога, добро ће извршити набавку одговарајућег сточног фонда, како би бар донекле ријешило питање потреба у стајском ђубриву.

Сва три поменута добра у изградњи, не располажу најосновнијим грађевинским објектима: управне зграде, магацини за смјештај, хангари и други нужни објекти.

Не могу се сматрати потпуно опремљеним ни остала добра која дуже времена послују самостално и баве се редовном производњом. Њихова је опрема недовољна па би и код њих требало још инвестирати.

Код Пољопривредног добра „Крушевац“ ће до 1961 године бити главна грана производње виноградарство са прерадом. Винарски подрум капацитета 100 вагона, је у току 1956 године коришћен са свега 60%. Грожђе за прераду је једним дијелом обезбијеђено из сопствене производње, а другим из откупа. Вриједност производа прераде грожђа и виноградарства износила је у 1956 години преко 9 милиона динара. На основу повећања капацитета путем подизања нових 50 ха винограда, у 1961 години вриједност производње виноградарства износила би око тридесетпет милиона динара, рачунајући са приносом од 80 мц. по хектару.

Према вриједности производа прераде винарског подрума која је у 1956 години износила око девет милиона динара, уз коришћење капацитета за свега око 60%, путем боље организације откупа грожђа од земљорадничких задруга и приватних произвођача и повећањем сопствене производње грожђа до 1961 године на 800 тона, ова производња би могла да достигне вриједност од око дванаест милиона динара.

Сточарска производња ће се, према програму добра, постепено повећавати до 1961 године због знатног повећања сточног фонда као и његовог квалитетног побољшања. Обезбеђена су средства за набавку 100 комада мљечних крава. Код садашњег стања у сточарству, имајући запат од око 40 крава неуједначених производних својстава и доста ниске мљечности, вредност годишње производње износи нешто преко три милиона, а она би се до 1961 године могла повећати на око 15 милиона динара.

Бољом организацијом производње и потпунијим коришћењем земљишних површина, уз повећање приноса у ратарству путем примјене савремене агротехнике, ратарска производња би се могла удвостручити и достићи до 1961 године вриједност од око 14 милиона динара.

Рачунајући на повећање производње и код других грана укупна производња на овом добру могла би достићи вриједност од осамдесет милиона динара.

Пољопривредно добро „Јадран“ ће још у току 1958 године повећати површине за 35 ха, које ће се засијати углавном крмним биљем. Исто тако, предвиђа се подизање 10 хектара винограда који би ступили на род до 1961 године. Путем одводњавања добиће се 20 ха обрадивог земљишта, а побољшаће се квалитет других 25 ха.

У 1958 години предвиђа се набавка још 50 комада крупних грла стоке и то мљечних крава. Исто тако повећаће се број оваца у 1958 години на 1000 комада, а поступно до 1961 године на 2000 комада. Повећаће се и производња подмлатка свиња од садашњих 200 на око 1000 комада. Од 1958 године на надаље на добру ће се држати по 200 приплодних крмача.

За опрему, набавку стоке, засаде, мелиорације и др. потребно би било обезбиједити средства од око 60 милиона динара до краја 1961 године. При испуњењу овога плана, могло би се до краја 1961 године очекивати повећање укупне производње на око 36 милиона динара.

Винарски подрум пољ. добра „Крушевац“

Пољопривредна добра у Пљевљима и Херцегновом, пошто су добрим дијелом завршила инвестициону изградњу, а самим тим усталила производњу, повећање производње могу углавном *заснивати на већој продуктивности и бољој организацији рада*, тако да се за планирани период од 5 година може очекивати по-

већање вредности производње код пљеваљског добра за око 4 милиона динара, а код херцеговског за око 10 милиона, с обзиром на могуће повећање производних капацитета.

Структура обрадивих површина у 1961 год.

Пољопривредна добра	Укупно	О д то г а			
		Ливаде	Оранице	Воћњаци	Виногради
„Крушевац“	410	25	250	30	105
„Јадран“	240	40	150	40	10
Херцег Нови	56	8	16	18	16
Пљевља	251	90	155	6	—
„Виноградар“	130	—	—	—	130
Црмнички виногради	75	—	11	—	64
Грађани	45	—	35	5	5
СВЕГА :	1207	161	617	99	330

План повећања сточног фонда

Пољопривредна добра	Говеда	Овце
1. „Крушевац“	200	—
2. „Јадран“	50	2000
3. Херцег Нови	—	—
4. Пљевља	300	—
5. „Виноградар“	—	—
6. Црмнички виногради	30	—
7. Грађани	50	—
СВЕГА :	630	2000

Као што се види из горњих табела које су састављене на основу података добивених од управа добара као и програма њихових перспективних планова за период до 1961 године, виде се да се структура обрадивих површина нешто мијења у корист ораничких површина а нарочито винограда. Овако велико повећање површина под виноградима омогућиће интензивно коришћење оних земљишта која се на други начин не би могла рационално користити. Ово захваљујући скромности захтјева винове лозе као и изврсном климатском подручју за ову производњу. Интересантно је напоменути да се овдје предвиђа врло минимално повећање површина под воћњацима, што је по нашем мишљењу сасвим неоправдано, како са гледишта рационалног коришћења одговарајућих површина, којих свакако има скоро

код свих добара, тако исто и са гледишта обезбјеђења воћем у којему је наше тржиште углавном дефицитарно те се мора снабдијевати из других Република.

Код плана повећања сточног фонда предвиђа се знатан пораст у говедарству. Недостатак је овог плана то што не предвиђа уопште кретање у производњи ситног сточарства, које је врло важно и уз добро и правилно газдовање, врло рентабилно. Ово се у првом реду односи на пчеларство које у нашим условима има изванредно повољне могућности те би га требало знатно повећати.

План производње по вриједности до 1961 године

000 дин.

Пољопривредна добра	1957	1958	1959	1960	1961
1. „Крушевац“	50.000	55.000	60.000	60.000	80.000
2. „Јадран“	15.178	19.040	24.140	29.419	36.930
3. Херцег Нови	16.450	20.400	23.265	25.812	27.458
4. Пљевља	26.000	27.000	30.000	30.000	30.000
5. Виноградар	3.200	12.800	16.760	16.960	27.560
6. Црмички виногради	5.302	6.300	8.200	9.000	34.000
7. Грађани	6.000	9.000	10.000	11.000	12.000
СВЕГА :	122.130	144.540	172.365	182.191	247.948

Вриједност производње пољопривредних добара чини неznатну ставку у укупном билансу пољопривредне производње Црне Горе јер су и производни капацитети ових организација углавном мали. Али, значај ове производње не састоји се само у њеном обиму него и у њеној улози у јачању социјалистичког сектора и унапређењу наше заостале пољопривреде.

Укупна вриједност производње на свим пољопривредним добрима у Црној Гори износила је у 1956 години око 80 милиона динара, док се планом за 1961 годину предвиђа њено повећање на око 250 милиона динара. Овако велико повећање има реалну основу, јер ће знатни капацитети који се сада не користе почети са редовном производњом. Ово се у првом реду односи на дугогодишње засаде који ће за предвиђени период ступити на род. Осим тога, бољом организацијом рада и рационализацијом послова кроз стицање нових искустава и оспособљавање кадрова потребних производњи, моћи ће се реализовати предвиђени планови онако како су на самим добрима постављени.

Реализација овако постављеног плана производње претстављаће врло озбаљан задатак који при рјешавању захтијева максимум улагања како материјалних средстава тако и плански организованог рада, уз свестрано залагање радних колектива и пуну подршку свих других друштвених фактора који могу допринијети његовом остварењу.